

BŐVÍTETT ÚJRATERMELÉS ÉS A JÖVEDELMEZŐSÉG FOKOZÁSA AZ ERDŐGAZDÁLKODÁSBAN

Az elmúlt hat évben egyre erősödtek azok a viták, amelyek erdőgazdálkodásunk ellentmondásai körül támadtak. Egyesületünk sokféle fórumot teremtett a véleménycserékhez. Talán elég megemlíteni a győri és budapesti közgyűlé-sünket, erdőművelési szakosztályunk egy éven át folytatott széles körű véle-ményfeltárását és folyóiratunkban, AZ ERDŐ-ben megjelent dolgozatok hosz-zú sorát. Sok félreértés és fogalomzavar tisztázása és sok új információ után szakmai közvéleményünk egyrészt számos kérdésre választ, aggodalmára meg-nyugtatót szeretne kapni, másrészt szakmaszeretetétől fűtve, szeretné elmon-dani mindazt, amellyel ellentmondásaink feloldását segítheti, erdőgazdálkodá-sunk ügyét szolgálhatja. Ezért vált szükségessé egy országos ankét össze-hívása.

Az ankét előkészítését még a múlt év októberében kezdtem el. A körlevelet és a beküldött véleményeket az ankét kiadványa tartalmazza. Azt gondolom azonban, hogy minden tagunk joggal igényli a véleményeket összefoglaló vita-indító és az ankét ismertetését.

A vitaindító témája az egyszerű és bővített újratermelés, valamint a jöve-delmezőség kérdése volt.

Az egyszerű újratermelés

Egyszerű újratermelésről akkor beszélhetünk, amikor legalább olyan erdő-állományt hozunk létre a kitermelés után, amilyen ott volt. Az azonosságot az jellemzi, hogy a fafaj, a fatérfogat és választék-összetétel azonos. Ezekből a jellemzőkből szükségszerűen következik a jövedelemtermelő képesség azo-nossága. Az egyszerű újratermelés tényezői három csoportba sorolhatók: erdő-felújítással, erdőállomány-gazdálkodással és a gazdaság rendszerével kapcsola-tos tényezők. E három csoport bármelyikének hiánya, illetve nem megfelelő volta az egyszerű újratermelést megghiúsítja.

Erdőfelújítás

Első követelmény az erdőfelújítások maradéktalan és jó minőségű végre-hajtása. Ha ezt nem tudjuk megvalósítani, akkor csökken a tényleges erdő-terület, tehát az egyszerű újratermelés sem valósulhat meg, és tartamosságról sem beszélhetünk. Az erdőfelújítás feltételei a következők:

- A munka- és technológiai fegyelemnek a fatermesztés teljes folyamatá-ban, a szakmai irányelvekben foglaltak szerinti betartása. A dolgozók alap- és folyamatos továbbképzése elengedhetetlen.
- Az előző bekezdésben megfogalmazott szakmai feladatok teljesítéséhez olyan munkamódszer és munkaszervezet alkalmazása, amely az adott közgazdasági környezetnek megfelel. Differenciált bérezés, jó érdekelt-ségi rendszer szükséges.
- A munkaeszközök kellő színvonala. Ez a vállalat beruházási potenciáljá-tól függ.

- A jó közgazdasági környezet. A versenyszférában jelentkező nyereség-érdekeltség, a rövid távú vállalati érdek és a hosszú távú társadalmi érdek ellentmondása veszélyezteti az erdőfelújítást. E kérdések rendezése alapfeltétele az erdőfelújításnak.
- Főhatóságunk már eddig is sokat tett az erdőgazdálkodás tartamosságáért. Úgy tűnik, hogy a 16/1985. MÉM—PM—ÁH az erdők fenn-tartásának és bővítésének pénzügyi rendjét szabályozó rendelet sok pa-nasz okát megszünteti és törekszik a jelenlegi vállalatgazdálkodási rend-szer keretein belül az erdőfelújítás problémáinak megoldására.
- Az erdőfelújítások szakszerű kivitelezéséhez (fafaj, technológia) meg-felelő ismeretek és kutatási eredmények. Ezek rendelkezésre állnak.
- Olyan megoldás, hogy a vadlétszám ne veszélyeztesse az ökológiai egyen-súlyt.

A felsorolás nem teljes. Említeni lehetne még az erdőfeltárást, a területért felelős személy biztosítását és még másokat.

Erdőállomány-gazdálkodás

A megfelelő hozadékszabályozás, illetve, ahogyan ma kitérített tartalommal nevezük, az erdőállomány-gazdálkodás, az egyszerű újratermelés másik té-nyezője. Ha az erdőállomány-gazdálkodás nem megfelelő, akkor a véghasz-nalatok olyan állományokban és olyan ütemben folynak, hogy később az erdő hosszú ideig, több évtizedig képtelen biztosítani összetételében és mennyi-ségében azokat a választékokat, amelyekre a népgazdaság igényeinek kielégí-téséhez és a vállalat nyereségéhez szükség lenne. Ezen túlmenően, súlyos veszteség éri külkereskedelmi mérlegünket is. Ide tartozik annak megemlí-tése is, hogy legértékesebb állományainkban a növedékfokozó gyérités túlzott mértékű, ez majd a véghasznalatoknál fog visszaütni.

Ebben a témakörben legalább annyi vita folyt és folyik, mint az erdőművelés kérdéseiben, jó részük a napilapok és nem szakmai folyóiratok nyilvánossága elé került. A vitatott kérdések a következők: élőkészlet, átlag- és folyó-növedék nagysága, kitermelhető fatömeg. Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy az élőkészlet meghatározásához más fatermési táblát használtak 1970 előtt és mást utána, továbbá az 1946. évi élőkészlet alábecsült adat volt, valószínű helyes értékére azonban ma már következtetni tudunk. Az előbbi körülményt ugyan publikálták, de csak kevesen vették tudomásul, az utóbbi megállapítást pedig nem hozták nyilvánosságra. Mindez sok felesleges vitát okozott és egyeseknél téves következtetésekre vezetett.

Az egész témakör vitatása túlment volna az ankét keretein, ezért csak annak vizsgálatát javasoltam, hogy a *kitermelhető fatömeg nagysága veszélyez-teti-e az egyszerű újratermelést*.

Felhívtam azonban a figyelmet arra, hogy a kizárólag a fatérfogatra ala-pozott tervezés nem adhat megnyugtató eredményt. A választékeloszlást nem lehet figyelmen kívül hagyni, akár értékükkel, akár mennyiségükkel számo-lunk. A választék mennyisége azonban önmagában még nem elég megnyugtató, mert pl. nem mindegy, hogy a fűrészrönk megadott mennyisége 20—30, vagy 20—50 cm átmérőjű rönkökből áll-e. Ezért tulajdonképpen az átmérők eloszlását kellene bevonni a tervezésbe.

Az erdőállomány-gazdálkodás célnak megfelelő tervezését két tényező korlátozhatja, illetve zavarhatja. Korlátozza az egyenlőtlen korosztályeloszlás és zavarja a nyereségérdekeltség. A szabálytalan korosztályeloszlás miatt az éves fakitermelés (nyereség) elkerülhetetlenül hullámzik, de ez az ingadozás az elviselhetőség határai között tartható. Zavarhatja az erdőállományokkal való helyes gazdálkodást a versenyszférában élő vállalat nyereségérdekeltsége, amely a legjobb minőségű állományok kitermelésére ösztönöz és ezzel veszélyezteti a tartamosságot.

A gazdaság rendszere

Az erdőfelújítás és az erdőállomány-gazdálkodás mellett a harmadik tényező az erdőgazdálkodás helye és szabályozása gazdálkodási rendszerünkben.

Az egyszerű újratermelésnek az előbbieken két csoportba sorolt tényezőinél megvalósulásuk legfőbb akadályának a versenyszférába sorolásuk és a nyereségérdekeltség látszott. Mindkettő sarkalatos alapelve rendszerünknek és motorja fejlődésünknek, de a mi hosszú termelési ciklusunkban, amely *egyedülálló* a népgazdaságban, több a hátránya, mint az előnye és súlyos veszélyeket rejt magában.

Többféle módon is kereshetjük a megoldást. Ennek érzékeltetésére, a teljesség igénye nélkül, felsorolok néhányat. A kérdés tehát az, hogy milyen rendszerben lehetne biztosítani az újratermelést és egyidejűleg a jövedelmezőséget, megtartani a nyereségérdekeltség ösztönző szerepét, de kiküszöbölni káros hatásait:

- A jelenlegi rendszerben erős rendeleti korlátozásokkal és erdőfelügyelettel.
- Költségvetési rendszerben, amikor esetleg csak a fatermesztés tartozik a költségvetési rendszerhez.
- A rövid és hosszú távú érdekeltség szétválasztásában, amikor a vállalat megrendelésre végzi a fatermesztési munkákat, és megveszi a kitermelhető faállományokat.

A döntésben és indokolásban nem hagyható figyelmen kívül, hogy az erdő- és fagazdaság integrált egységben működik.

Bővített újratermelés

A bővített újratermelésnél a növekmény lehet mennyiségi, minőségi és mindkettő. Az egyszerű újratermelésnél választott jellemzők közül bármelyik vagy mindegyik javulhat a bővített újratermelésben. A fafaj lehet értékesebb, a fatérfogat nagyobb, a választékszerkezet jobb és a jövedelemtermelő képesség bármelyik jellemző következtében nőhet. Néhány lehetőség a bővített újratermelésre:

- Mindenütt a termőhelynek megfelelő, legkisebb kockázattal járó, a legtöbb értékhozamot ígérő fafajjal történő erdősítés, elsősorban őshonos nemes fafajainkkal.
- Fafajcsere ugyanazon fafaj nemesített, nagyobb hozamú, jobb ellenálló-képességű stb. változatára.

- Fafajcsere gyorsan növény fafajra, ha ezt a termőhelyi viszonyok megengedik.
- A nagyobb értékű állomány nevelésének legbiztosabb módja, ha olyan az erdőművelés, amely után egyenes, ágtiszta lesz a törzs.

A felsorolás nem teljes, mert pl. említeni lehetne még a sarjerdőkről szálerdőkre való áttérést és még más lehetőségeket is.

Jövedelmezőség

Az egyszerű és bővített újratermelés körülményeinek biztosításával nehezen növelhető a vállalat bevétele. Az erdőgazdálkodás jövedelmezőségének növelésében az önkormányzati rendszer bevezetésével a vállalati kollektívák érdekeltisége megnőtt. Mivel arra törekszünk, hogy az erdőgazdálkodás jövedelmezősége adott helyzetünkben ne csökkenjen, azért az eddigénél is nagyobb figyelmet kell fordítani rá. A teljesség igénye nélkül, a következőkben néhány olyan területet említek meg, ahol a jövedelmezőség növelésének még kiaknázatlan lehetőségei vannak.

Az eszközhatékonyság jelentős, sokszor döntő szerepet játszik a termelés hatékonyságának alakulásában. A hatékonyság növelésének és a jövedelmezőség biztosításának helyes sorrendje az, hogy először kiválasztjuk a hatékonyságot biztosító technikát, ez meghatározza a technológiát, majd ehhez megkeressük a helyes munkaszervezést. Ez egyaránt vonatkozik az erdőművelésre és erdőhasználatra.

A vállalati és munkaszervezés az önköltség — és így a jövedelmezőség — alakulását jelentősen befolyásolja, de nem függetleníthető a munkaerő színvonalától és az infrastruktúrától.

Az erdőfeltárástól függ, hogy egy fakitermelési, erdőfelújítási, erdőnevelési munkát egyáltalán el lehet-e végezni, s ha igen, akkor milyen költséggel. Mind az újratermelés, mind a jövedelmezőség nagymértékben függ tőle.

A termékszerkezet általános jelentősége közismert, de erdészeti megfelelőjére, az optimális választék- és termékszerkezetre az irányítás különböző szintjein nem fordítottunk elég figyelmet. Kutatási eredmény bizonyítja, hogy az erdei választék formájában eladott mennyiség és a saját üzemben készített termékek optimális aránya és összetétele 50—60%-kal is növelheti az árbevételt, annak ellenére, hogy a feldolgozókapacitás nincs kihasználva.

Az árak alakulása szoros összefüggésben van a jövedelmezőséggel, de nem független a piactól. Felül kellene vizsgálni a bányászati anyagok, a forgácsfa, a bükk lemezipari rönk, az összes kivágás, a bükk, gyertyán, cser, akác szekunder választékok, a tölgy, cser, akác parkettfríz árát. Általánossá kellene tenni, hogy a tűzifa fűtőértékének ára azonos legyen más tüzelőanyagokéval. Eddig is méltánytalan volt, hogy a közjóléti okokból alacsonyan tartott tűzifa-árból származó veszteség az erdőgazdaság eredményét rontotta, míg más ágazatok hasonló esetekben ártámogatást kaptak.

Az árak alakulása természetesen a piaci viszonyoktól függ. Nem fogadható el azonban az, hogy az erdőgazdasági vállalatok dekonjunkcióra esetén úgy menjenek csődbe, mint bármely más termelővállalat. Az erdő semmi mással nem pótolható szerepe az ember és az élővilág fennmaradásában megköveteli, hogy az erdő folyamatos fenntartásáról, az egyszerű vagy bővített újratermelésről gazdasági helyzetünktől függetlenül gondoskodjunk. Erre egyébként

az erdők kezelői megfelelő mozgásszabadság esetén mindig képesek is voltak.

A feldolgozás jelentősége a jövedelmezőség biztosításában közismert. Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy egy olyan korszakban is, amikor a feldolgozandó fa minősége és alkalmassága valószínűleg romlani fog, meg lehet találni a nagyobb értékű termékek előállításának módját. Ehhez természetesen több és jobb szellemi és fizikai munka, jobb munkafegyelem és jó érdekeltségi rendszer szükséges.

Szükséges és indokolt, hogy mindazokat a munkákat, amelyeket nem szűken vett vállalati érdekből végez az erdészet, hanem környezetvédelmi, üdülési és hasonló célok érdekében, vagy az érdekelt szerv finanszírozza, vagy az állami költségvetés.

Végül, ha a jövedelmezőségről beszélünk, meg kell említeni az ún. melléküzemágakat is. A vadászat és más, hagyományos mellékhaszonvételek mellett érdemes lenne más, a helyi viszonyoknak megfelelő melléktevékenységet keresni, ha ez nyereséget hoz és munkaalkalmat teremt. Más népgazdasági ágazatok és külföldi példák is igazolják ezt a törekvést.

A vitaülésről e lap hasábjain már jelent meg ismertetés, így részletesebb tárgyalásától talán eltekinthetünk. A felszólalók sokoldalúan elemezték az előbbieken vázolt témakört. A négy órán át tartó felszólalások sajnos keveset foglalkoztak a jövedelmezőség fokozásával és azzal a kérdéssel, hogy szükség van-e az erdőgazdálkodásban valamilyen szervezeti módosításra, ha igen, akkor milyen legyen az.

Az előre beküldött anyagok és a felszólalások mindenesetre jól hasznosíthatók lesznek egyesületünk munkájában és reméljük, hogy a politikai és gazdasági vezetésnek is segítségére szolgálnak.

Dr. Herpay Imre

NAGYKUNSAI ERDŐTELEPÍTÉSEK AZ 1923. ÉVI ALFÖLDFÁSÍTÁSI TÖRVÉNYT MEGELŐZŐ ÉVTIZEDEKBEN

Az 1879. évi erdőtvénnytől az 1923-ban hozott alföldfásítási törvényig terjedő időszakban mind az ország politikai és gazdasági életében, mind pedig erdészeti viszonyaiban jelentős változások történtek. A kapitalizálódó gazdálkodás alapvetően átalakította a nagykunsági társadalmi-gazdasági viszonyokat is. A századfordulóra befejeződő lecsapolásokkal több ezer hektár területet tettek mezőgazdasági művelésre alkalmassá. A közös használatú réteket, legelőket felosztották, és ugyancsak felosztásra kerültek az erdők is. Ezt az erdőfelosztást az erdőtvény végrehajtásával kapcsolatos összeírások, az erdőkezelés szabályozásának első lépései csak gyorsították.

Kunmadarasról 1880-ban még 225 kh közös és magántulajdonú erdőt jelentettek, de amikor 1884-ben felvették az erdők törzskönyvét, már csak 116 kh (magántulajdonú) erdőt találtak.¹ Így az erdőtvény üzemtervezési